

UDK: 913.8 (575.144)

Dostonbek Z. ESHMAMATOV,

Talaba, Toshkent davlat axborot texnologiyalari universiteti, Toshkent, O'zbekiston

E-mail: toqboveyadilshoda@gmail.com, ORCID: 0009-0006-6483-8285

Pedagogika fanlari nomzodi, dotsent Aminova Feruza Hayitovna taqrizi asosida

YOSHLARNI HARBIY-VATANPARVARLIK RUHIDA TARBIALASHDA INNOVATSION PEDAGOGIK VA PSIXOTEXNOLOGIK YONDASHUVLAR

Annotatsiya

Mazkur maqolada yoshlarni harbiy-vatanparvarlik ruhida tarbiyalash jarayonida innovatsion pedagogik va psixotexnologik yondashuvlardan foydalanish imkoniyatlari tahlil qilinadi. Tadqiqotda raqamli ta'lim platformalari, simulyatsion o'qitish, media-ta'lim, motivatsion muhit hamda profilaktik mexanizmlarning yoshlarning vatanparvarlik qarashlari va ijtimoiy mas'uliyatini shakllantirishdagi o'rni yoritilgan. Mavzuga oid ilmiy adabiyotlar, pedagogik va psixologik konsepsiyalar hamda O'zbekistonda yoshlarni harbiy-vatanparvarlik ruhida tarbiyalashga oid me'yoriy-huquqiy hujjatlar tahlil qilingan. Tadqiqot natijasida an'anaviy tarbiyaviy usullarni raqamli texnologiyalar bilan uyg'unlashtirish, virtual va amaliy vaziyatlardan foydalanish, media savodxonlikni rivojlantirish hamda yoshlarning ichki motivatsiyasini qo'llab-quvvatlash samarali pedagogik modelning asosiy komponentlari sifatida taklif etiladi.

Kalit so'zlar: Harbiy-vatanparvarlik, yoshlar, innovatsion pedagogika, psixotexnologiya, raqamli ta'lim, simulyatsion o'qitish, media-ta'lim, motivatsiya, profilaktika, media savodxonlik.

INNOVATIVE PEDAGOGICAL AND PSYCHOTECHNOLOGICAL APPROACHES TO FOSTERING MILITARY-PATRIOTIC SPIRIT AMONG YOUTH

Annotation

This article analyzes the possibilities of applying innovative pedagogical and psychotechnological approaches to military-patriotic education among young people. Particular attention is paid to digital educational platforms, simulation-based learning, media education, motivational environments, and preventive mechanisms as instruments for developing patriotic values, social responsibility, critical thinking, and resistance to harmful information influence. The study is based on an analysis of relevant academic literature, pedagogical and psychological concepts, and regulatory documents related to youth military-patriotic education in Uzbekistan. The findings suggest that combining traditional educational practices with digital technologies, scenario-based learning, media literacy, and motivation-oriented methods can contribute to a more comprehensive and contemporary model of military-patriotic education.

Key words: Military-patriotic education, youth, innovative pedagogy, psychotechnologies, digital education, simulation-based learning, media education, motivation, prevention, media literacy.

Kirish. Yoshlarni harbiy-vatanparvarlik ruhida tarbiyalash masalasi O'zbekistonda ta'lim-tarbiya siyosatining muhim yo'nalishlaridan biridir. Mazkur masalaning davlat siyosati darajasida belgilanishi yoshlarning Vatanga munosabati, fuqarolik mas'uliyati, jamiyatdagi faol pozitsiyasi va mamlakat xavfsizligiga daxldorlik tuyg'usini shakllantirish bilan bog'liq. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2018-yil 23-fevraldagi 140-son qarori bilan "Yoshlarni harbiy-vatanparvarlik ruhida tarbiyalash konsepsiyasi" tasdiqlangan. Qarorda yoshlarni milliy g'oya va Vatanga sadoqat ruhida tarbiyalash, ularning ongiga Vatan himoyasining sharaflari va muqaddas burch ekanini singdirish asosiy vazifalardan biri sifatida belgilangan [1]. Qarorning mazmunida yoshlarni tarbiyalash ishlariga davlat va nodavlat tashkilotlari hamda fuqarolik jamiyati institutlarini faol jalb qilish zarurligi ham qayd etilgan.

Mazkur huquqiy asos keyingi yillarda yanada takomillashtirildi. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2023-yil 29-iyundagi 267-son qarori bilan "2023–2027-yillarda yoshlarni harbiy-vatanparvarlik ruhida tarbiyalash ishlari samaradorligini oshirish konsepsiyasi" hamda uni amalga oshirish bo'yicha "yo'l xaritasi" tasdiqlandi [2]. Hukumatning yoshlar siyosatiga oid rasmiy hujjatlar ro'yxatida ham 267-son qaror mazkur yo'nalishdagi asosiy hujjatlardan biri sifatida qayd etilgan.

2023-yilgi konsepsiyaning muhim jihati shundaki, tarbiyaviy faoliyat yoshlarning yosh xususiyatlarini hisobga olgan holda besh bosqichga ajratilgan: 3–7, 7–10, 11–17, 18–21 va 22–30 yosh [2]. Bunday bosqichlashtirish harbiy-vatanparvarlik tarbiyasining mazmuni va usullari barcha yosh guruhlarida bir xil

bo'lishi mumkin emasligini ko'rsatadi. Ayniqsa, 18–21 yoshdagi yoshlar, jumladan oliy ta'lim tashkilotlari talabalari bilan ishlashda mustaqil fikrlash, fuqarolik mas'uliyati, kasbiy yo'nalish va amaliy faoliyatga asoslangan usullarni kuchaytirish zarur [3, 77-b.].

Mazkur yondashuv maqola uchun muhim metodologik asos beradi. Chunki innovatsion pedagogik texnologiyalarni tanlashda uchta savolga javob berish lozim: yosh niman biladi, bu bilimga qanday munosabatda bo'ladi va uni qanday faoliyatda namoyon qiladi? Agar texnologiya faqat bilim berishga xizmat qilsa, u harbiy-vatanparvarlik tarbiyasining barcha vazifalarini hal qila olmaydi.

Mavzuning dolzarbligi raqamli axborot muhitining yoshlar hayotidagi o'rni ortib borayotgani bilan ham belgilanadi. Bugungi yosh tarix, jamiyat, davlat, harbiy xizmat va Vatan himoyasi haqidagi ma'lumotlarni faqat darslik yoki o'qituvchidan emas, balki internet, ijtimoiy tarmoqlar va videoplatformalardan ham oladi. Shu sababli harbiy-vatanparvarlik tarbiyasining zamonaviy modeli axborot muhitini ham hisobga olishi kerak.

Shu nuqtayi nazardan, mazkur maqolaning maqsadi yoshlarni harbiy-vatanparvarlik ruhida tarbiyalashda innovatsion pedagogik va psixotexnologik yondashuvlarning imkoniyatlarini aniqlash hamda raqamli platformalar, simulyatsion o'qitish, media-ta'lim, motivatsion muhit va profilaktik mexanizmlarni o'zaro bog'liq tizim sifatida asoslashdan iborat.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Harbiy-vatanparvarlik tarbiyasining ijtimoiy-ma'naviy asoslari N. Hamrayev, S. Utanov, U. Jumanazarov, K.X. Usmonov, A.D. Redjaboyev va R.Y. Qurbanov kabi tadqiqotchilar tomonidan turli jihatlardan

o'rganilgan. Keyingi ilmiy ishlarda ham mazkur tadqiqotlar nazariy manba sifatida qo'llanilmoqda [6].

A.F. Yoqubovning tadqiqotlari bevosita ta'lim jarayonidagi harbiy-vatanparvarlik tarbiyasiga qaratilgan. Muallif "Chaqiruvga qadar boshlang'ich tayyorgarlik" fanining didaktik imkoniyatlarini tahlil qilib, tarbiyaviy ishlarni amaliy mashg'ulotlar bilan bog'lash zarurligini asoslaydi [3, 78-b.].

Yoqubovning boshqa bir muhim xulosasi yoshlarning siyosiy-ijtimoiy jarayonlarni milliy manfaatlaridan kelib chiqib baholash va turli tahdidlarga qarshi mafkuraviy immunitetini shakllantirish zarurligi bilan bog'liq [3, 79-b.]. Bu fikr maqolamizda media-ta'lim va axborot savodxonligi masalasini kiritish uchun bevosita asos bo'lib xizmat qiladi.

D.E. Abdudodirova va J. Abdurasulovning tadqiqotida esa masalaga psixologik nuqtayi nazardan yondashilgan. Mualliflar vatanparvarlik tuyg'usining emotsional, kognitiv va faoliyat komponentlarini ajratadi [4]. Mazkur tasnif innovatsion texnologiyalarni tanlashda muhim: raqamli platforma kognitiv komponentni, motivatsion muhit emotsional komponentni, simulyatsion va amaliy mashg'ulotlar esa faoliyat komponentini rivojlantirishga xizmat qilishi mumkin.

Xolmonovning 2026-yildagi tadqiqotida 2023–2027-yillarga mo'ljallangan konsepsiyani amalga oshirish sharoitida chaqiriqqacha harbiy ta'limda psixologik tayyorgarlikning samaradorligini oshirish masalasi o'rganilgan. Muallif normativ-huquqiy hujjatlar, ilmiy tadqiqotlar va amaliy tajriba asosida psixologik tayyorgarlikning nazariy, metodik va amaliy jihatlarini tahlil qilgan [7].

2025-yilda Alijonov, Mamajonov, Qosimov va Abdurahmonov tomonidan chop etilgan tadqiqotda ta'lim muassasalarida yoshlarning vatanparvarlik tarbiyasini tashkil etish masalasi ko'rib chiqilgan. Mualliflar harbiy-vatanparvarlik tarbiyasining "shakl va uslublarini" izlash va ularni Vatan himoyachisi shaxsini rivojlantirishga yo'naltirish zarurligini ta'kidlaydi [10].

Shuningdek, Xaitov va Davronovning tadqiqotida mamlakat mudofaasi va xavfsizligini ta'minlashda yoshlarni harbiy-vatanparvarlik ruhida tarbiyalashning ahamiyati, globallashtirish va ommaviy madaniyatning mazkur jarayonga ta'siri tahlil qilingan [11].

Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, mahalliy tadqiqotlarda harbiy-vatanparvarlik tarbiyasining huquqiy, pedagogik, psixologik va ijtimoiy jihatlarini yetarlicha yoritilgan. Biroq raqamli platforma, simulyatsion o'qitish, media-ta'lim, motivatsion muhit va profilaktik mexanizmlarni yagona integratsiyalashgan model sifatida ko'rib chiqish masalasi alohida ilmiy muammo sifatida ko'rib chiqish kerak.

Tadqiqot metodologiyasi. Tadqiqot nazariy-tahliliy xarakterga ega. Tadqiqotning asosiy manbalarini O'zbekiston Respublikasining normativ-huquqiy hujjatlari, mahalliy ilmiy maqolalar, pedagogika va psixologiya yo'nalishidagi tadqiqotlar tashkil etdi.

Tadqiqotda hujjatlarni tahlil qilish, qiyosiy tahlil, kontent-tahlil, tizimlashtirish, umumlashtirish va pedagogik modellashdirish metodlaridan foydalanildi.

Hujjatli tahlil orqali 2018-yilgi 140-son va 2023-yilgi 267-son qarorlarda harbiy-vatanparvarlik tarbiyasiga qo'yilgan maqsad va vazifalar aniqlashtirildi. Qiyosiy tahlil yordamida mahalliy tadqiqotchilarning pedagogik va psixologik qarashlari o'zaro taqqoslandi. Kontent-tahlil orqali "vatanparvarlik", "sadoqat", "fuqarolik mas'uliyati", "mafkuraviy immunitet", "psixologik tayyorgarlik", "innovatsion usul" kabi tushunchalarning ilmiy mazmuni umumlashtirildi.

Pedagogik modellashdirish usuli asosida raqamli platformalar, simulyatsion o'qitish, media-ta'lim, motivatsion muhit va profilaktik mexanizmlarning o'zaro aloqasi ishlab chiqildi.

Mazkur tadqiqotda respondentlar ishtirokidagi eksperimental tajriba o'tkazilgani da'vo qilinmaydi. Shu sababli natijalar empirik statistik ko'rsatkichlar emas, balki normativ hujjatlar va mahalliy ilmiy adabiyotlar tahlilidan kelib chiqadigan nazariy-pedagogik xulosalar sifatida talqin qilinadi.

Tahlil va natijalar. Harbiy-vatanparvarlik tarbiyasining mazmunini zamonaviylashtirish

Harbiy-vatanparvarlik tarbiyasining zamonaviy mazmunini aniqlashda, avvalo, uning asosiy maqsadini to'g'ri belgilash zarur [1]. 2023-yilgi konsepsiyada esa bu yo'nalish yanada tizimlashtirilib, tarbiyaviy faoliyat yosh bosqichlari bo'yicha tashkil etilishi belgilandi [2].

Zamonaviy axborot muhitida yoshlarning vatanparvarlik haqidagi tasavvurlariga turli xil manbalar ta'sir qiladi. Shuning uchun tarbiyaviy faoliyatda faqat ijobiy mazmundagi axborotni berish yetarli emas. Yoshga axborotni mustaqil tekshirish va baholash ko'nikmasini ham berish kerak.

Bu masala Yoqubovning tadqiqotidagi "turli ichki va tashqi tahdidlarga qarshi mafkuraviy immunitetni shakllantirish" vazifasi bilan bevosita bog'lanadi [3].

Media-ta'lim asosida yoshlar quyidagi amaliy savollarga javob berishni o'rganishi mumkin:

Manba kim?

Ma'lumot qachon e'lon qilingan?

Muallif nimani isbotlamoqchi?

Fakt va muallif fikri ajratilganmi?

Boshqa manbalar bu voqeani qanday yoritmoqda?

Bunday topshiriqlar yoshlarning tanqidiy fikrlashini rivojlantiradi. Natijada harbiy-vatanparvarlik tarbiyasi axborot xavfsizligi bilan ham bog'lanadi.

Psixotexnologik yondashuvni yoshning psixologik xususiyatlari, motivatsiyasi, hissiy holati va xulq-atvorini hisobga olgan holda tarbiyaviy ta'sirni tashkil etish usullari majmui sifatida tushunish mumkin.

Abdudodirova va Abdurasulovning tadqiqotida harbiy-vatanparvarlik tuyg'usining emotsional, kognitiv va faoliyat komponentlari ajratilgan [4]. Motivatsion muhitning asosiy vazifasi yoshni majburlash emas, balki uning tarbiyaviy faoliyatga ongli ravishda kirishishini ta'minlashdir.

Masalan, "Vatanga xizmat" mavzusidagi mashg'ulotda yoshlar o'zlari uchun Vatanga xizmat qilishning turli shakllarini aniqlashlari mumkin. Harbiy xizmat, ilm-fan, texnologiya, tibbiyot, ta'lim, davlat xizmati, volontyorlik yoki jamiyatga foydali mehnat kabi faoliyatlar bir butun fuqarolik mas'uliyati doirasida ko'rib chiqiladi.

Bu yondashuv vatanparvarlik tushunchasini toraytirib yubormasdan, uni yoshning real hayoti bilan bog'lash imkonini beradi.

Harbiy-vatanparvarlik tarbiyasida profilaktik mexanizmlarning vazifasi salbiy hodisa yuzaga kelgandan keyin unga munosabat bildirish bilan cheklanmasligi kerak. Asosiy maqsad salbiy ta'sirlarni oldindan aniqlash va ularning oldini olishdir.

2023-yilgi konsepsiya doirasida yoshlar bilan harbiy-vatanparvarlik tadbirlari bilan bir qatorda huquqbuzarliklarning profilaktikasi va qonunchilik targ'ibotiga qaratilgan ishlar ham nazarda tutilgan. Milliy gvardiyaning rasmiy ma'lumotida ushbu yo'nalishda 2023–2027-yillarda turli tashkilotlar hamkorligida ko'plab harbiy-vatanparvarlik, ma'naviy-ma'rifiy, sport va profilaktik tadbirlar tashkil etilishi qayd etilgan.

Profilaktik faoliyatni uch darajaga ajratish mumkin:

1-jadval. Yoshlarni harbiy-vatanparvarlik ruhida tarbiyalashning innovatsion komponentlari

Komponent	Asosiy vosita	Asosiy vazifa	Kutiladigan natija
Raqamli ta'lim	Elektron platforma, video, interaktiv topshiriq	Bilim berish	Raqamli kompetensiya
Simulyatsiya	Vaziyatli topshiriq, rolli o'yin	Qaror qabul qilish	Amaliy fikrlash

Media-ta'lim	Manba tahlili, faktcheking	Axborotni baholash	Tanqidiy fikrlash
Psixotexnologiya	Motivatsiya, refleksiya, individual yondashuv	Shaxsiy munosabatni shakllantirish	Ichki motivatsiya
Amaliy faoliyat	Sport, loyiha, musobaqa, uchrashuv	Bilimni faoliyatga aylantirish	Mas'uliyat va faollik
Profilaktika	Monitoring, suhbat, maslahat	Salbiy ta'sirlarni oldini olish	Ijtimoiy barqarorlik

Manba: [1] manbalar tahlili asosida muallif tomonidan ishlab chiqilgan.

Jadvaldan ko'rinadiki, innovatsion yondashuvlarning har biri alohida vazifani bajaradi. Shu sababli ularni bitta texnologiya bilan almashtirish mumkin emas. Raqamli platforma bilim berishi mumkin, ammo motivatsiya yaratmaydi; simulyatsiya qaror qabul qilishni rivojlantirishi mumkin, ammo axborot manbasini tekshirish ko'nikmasini avtomatik shakllantirmaydi. Demak, samarali model ularning o'zaro integratsiyasiga asoslanishi kerak.

Muhokama. Tadqiqot natijalari O'zbekistonda yoshlarni harbiy-vatanparvarlik ruhida tarbiyalash uchun huquqiy va tashkiliy asos shakllanganini ko'rsatdi. 2018-yilgi konsepsiyada asosiy tarbiyaviy vazifalar belgilangan bo'lsa, 2023-yilgi 267-son qaror bilan mazkur faoliyatning 2023–2027-yillarga mo'ljallangan yangi bosqichi va yosh guruhlari bo'yicha tizimi belgilandi [1].

Mahalliy tadqiqotlarda esa harbiy-vatanparvarlik tarbiyasining mazmuni turli nuqtayi nazardan boyitilgan. Yoqubov amaliy tayyorgarlik va pedagogik imkoniyatlarga, Abduqodirova va Abdurasulov psixologik komponentlarga, Jalolov ijtimoiy-pedagogik muhitga, Xolmonov psixologik tayyorgarlikka, Bahridinov va Zaynobidinova esa milliy g'urur, mas'uliyat va ijtimoiy muhitga urg'u beradi [3].

Ushbu tadqiqotlarning umumiy jihati shundaki, harbiy-vatanparvarlik tarbiyasi bilim berish bilan tugamaydi. U shaxsiy munosabat, hissiy qadriyat va amaliy faoliyat bilan yakunlanishi kerak.

Shu nuqtayi nazardan innovatsion texnologiyalarning vazifasi mavjud tarbiyaviy tizimni almashtirish emas, balki uning imkoniyatlarini kengaytirishdan iborat.

Raqamli platformalar — axborot bilan ishlashni; media-ta'lim — axborotni tanqidiy baholashni; simulyatsiya — vaziyatda qaror qabul qilishni; psixotexnologik yondashuv — motivatsiya va hissiy munosabatni;

amaliy faoliyat — olingan bilimni real harakatga aylantirishni ta'minlaydi.

Shunday qilib, maqolada taklif etilgan modelning ilmiy yangiligi innovatsion vositalarning o'zida emas, balki ularning harbiy-vatanparvarlik tarbiyasining bilim, hissiy va faoliyat komponentlari bilan tizimli bog'lanishida namoyon bo'ladi.

Xulosa. Tadqiqotning asosiy xulosasi shundan iboratki, zamonaviy harbiy-vatanparvarlik tarbiyasida innovatsion texnologiyalarni alohida vositalar sifatida emas, balki yagona pedagogik tizim sifatida qo'llash maqsadga muvofiq. Shuning uchun raqamli platforma, media-ta'lim, simulyatsiya, motivatsion muhit va profilaktik mexanizmlarning integratsiyasi yoshlarni Vatanga sadoqatli, ijtimoiy mas'uliyatli, tanqidiy fikrlaydigan va faol fuqarolik pozitsiyasiga ega shaxs sifatida shakllantirishning istiqbolli yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2018-yil 23-fevral 140-sonli "Yoshlarni harbiy-vatanparvarlik ruhida tarbiyalash konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi qaror. – Toshkent, 2018.
2. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2023-yil 29-iyun 267-sonli "Yoshlarni harbiy-vatanparvarlik ruhida tarbiyalash ishlari samaradorligini oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qaror. – Toshkent, 2023.
3. Yoqubov A.F. "Chaqiruvga qadar boshlang'ich tayyorgarlik"da o'quvchilarni harbiy vatanparvarlik ruhida tarbiyalashning imkoniyatlari // Toshkent davlat pedagogika universiteti ilmiy axborotlar. – 2021. – №9. – B. 76–81.
4. Abduqodirova D.E., Abdurasulov J. Yoshlarda harbiy-vatanparvarlik tuyg'usini takomillashtirishning psixologik hususiyatlari // Zamonaviy dunyoda pedagogika va psixologiya. – 2025. – T. 4, №1. – B. 50–53.
5. Qodirova F. "Yoshlarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalash" konsepsiyasi va uning kursantlar tarbiyasidagi o'rni // Eurasian Journal of Social Sciences, Philosophy and Culture. – 2022.
6. Karabayeva M.U. Military-Patriotic Education of Youth in the Context of Globalization // Oriental Journal of History, Politics and Law. – 2026. – Vol. 6, No. 1. – P. 341–350.
7. Bahridinov S.B., Zaynobidinova N.I. Yoshlarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalash // Science and Education. – 2026. – Vol. 7, No. 5. – B. 466–471.
8. Jalolov L. Yoshlarni harbiy-vatanparvarlik ruhida tarbiyalashning ijtimoiy-pedagogik asoslari // Iqro. – 2025. – B. 717–719.
9. Alijonov B.X., Mamajonov F.B., Qosimov S.A., Abdurahmonov S.E. Ta'lim muassasalarida yoshlarning vatanparvarlik tarbiyasini tashkil qilish va o'tkazish // Ta'lim innovatsiyasi va integratsiyasi. – 2025. – №55(2). – B. 97–101.
10. Xaitov D., Davronov F. Mamlakatimiz mudofaasi va xavfsizligini ta'minlashda yoshlarni harbiy vatanparvarlik ruhida tarbiyalashning ahamiyati // Modern Science and Research. – 2025. – B. 78–84.
11. Hamrayev N. Yoshlarning harbiy vatanparvarlik tarbiyasi. – Toshkent: O'zbekiston, 1973. – 48 b.